

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА)

Паливода В. О., *центр безпекових досліджень, НІСД*

В аналітичній записці висвітлено особливості процесу кодифікації нормативно-правових актів, які регулюють оперативно-розшукову діяльність різних правоохоронних органів та спеціальних служб Республіки Польща.

Висновки

1. Нове політичне керівництво Польщі вживає заходів щодо посилення контролю та нагляду за діяльністю спеціальних служб, для того щоб забезпечити додержання громадянських прав і в майбутньому не допустити зловживання методами оперативно-розшукової діяльності (ОРД) з боку держави.

2. На думку польських експертів, існує необхідність зменшення кількості суб'єктів, яким дозволено проводити ОРД, а також є потреба здійснити уніфікацію термінології в цій сфері.

У січні 2023 р. опозиційна на той час депутатська фракція «Громадянська коаліція» представила законопроект під назвою «Кодекс оперативної роботи» (Kodeks pracy operacyjnej)¹ (далі – Кодекс). Фактичними авторами цього документа, поданого до Сейму Республіки Польща, були колишній керівник Агентства внутрішньої безпеки К. Бондарик та його заступник Я. Монка.

Законопроект був підготовлений після гучного політичного скандалу, пов'язаного з незаконним стеженням спеціальних служб із використанням системи «Pegasus» за політичними опонентами тодішньої правлячої партії «Об'єднана правниця».

За висловом координатора роботи над документом Р. Кропивницького, Кодекс має стати своєрідною «конституцією» спецслужб. У законопроекті, зокрема, по-новому викладені принципи застосування оперативно-технічних засобів (ОТЗ), що повинно гарантувати дотримання громадянських прав і не

---

¹ Цей документ повинен забезпечити регулювання гласних і негласних розшукових та контррозвідувальних заходів, котрі здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Це фактично відповідає поняттю «оперативно-розшукова діяльність» в українському законодавстві.

допускати уникнення відповідальності спецслужб при зловживанні своїми повноваженнями.

Кодекс містить перелік 25 методів оперативної роботи². Це оперативний аналіз; оперативна співбесіда; оперативне опитування; взаємодія з особами, які надають допомогу; вербувальний захід; обстеження території; засідка; експеримент; пастка; встановлення телекомунікаційних даних; спостереження; оперативна комбінація; легендування; радіоелектронна та кіберрозвідка; оперативно-технічний захід; легалізація; оперативна гра; спеціальна операція; оперативний контроль; контрольована оперативна провокація; негласно контрольована поставка; імітація злочинної діяльності; негласне втручання; негласний обшук; встановлення даних, що становлять фінансову таємницю. У документі подано детальні описи кожного методу, визначено умови їхнього застосування.

Через гостре політичне протистояння влади та опозиції, а також підготовку до парламентських виборів (жовтень 2023 р.), законодавче провадження щодо Кодексу не було завершено протягом терміну повноважень Сейму IX скликання. Це здійснив уже новообраний Сейм, у якому розстановка політичних сил була на користь ініціаторів подання цього документа.

У травні 2024 р. Міністерство внутрішніх справ і адміністрації Польщі (МВСіА) підготувало оновлений проєкт Кодексу³, який був надісланий усім зацікавленим органам для внутрішньовідомчого погодження⁴. Після цього документ планується винести на обговорення експертного середовища.

З огляду на міжнародний розголос згаданого вище політичного скандалу польський уряд зацікавлений у швидкому прийнятті Кодексу. До того ж, 28 травня 2024 р. Європейський суд з прав людини визнав, що Польща не має достатніх гарантій для запобігання надмірному втручання в приватне життя осіб, стосовно яких проводяться заходи ОРД. Правове регулювання, яке зараз діє в Польщі, не гарантує ефективного судового контролю за державними органами, котрі здійснюють відповідні заходи.

Попри те, що проєкт Кодексу офіційно не оприлюднений, його експертне обговорення вже відбувається. Експерти, зокрема, як на проблему звертають увагу на розширення переліку органів, уповноважених на проведення ОРД. Якщо в 1990-х роках їх було всього чотири, на початку XXI ст. – сім, то нині вже дванадцять. Раніше роботу органів із такими повноваженнями контролювали лише глава МВСіА та міністр національної оборони, нині – прем'єр-міністр і п'ять міністрів.

² У жодному нормативно-правовому акті Польщі поняття «оперативна робота» прямо не визначене. Перше юридичне визначення цього правового інституту з'явилося у проєкті закону «Про оперативно-розшукову діяльність» від 7 лютого 2008 р., роботу над яким було призупинено. Поняття «оперативно-розшукова діяльність» польські науковці використовують як синонім до понять «оперативна робота» чи «оперативна діяльність».

³ Цим питанням займається згаданий вище К. Бондарик, який із грудня 2023 р. обіймав посаду директора Бюро (секретаріату) міністра, а в травні 2024 р. був призначений директором Департаменту безпеки МВСіА.

⁴ Процес погодження має пройти оперативно, враховуючи те, що міністр-координатор спеціальних служб Т. Семоняк із травня 2024 р. одночасно очолює МВСіА.

Нещодавно Сейм Республіки Польща надав повноваження ОРД Внутрішній інспекції Пенітенціарної служби. Це суперечить принципам дотримання нагляду за оперативними методами роботи, оскільки Пенітенціарна служба підпорядкована міністру юстиції, який одночасно є Генеральним прокурором. Тобто одна й та сама особа виступає як замовник і як державний орган, що здійснює нагляд за дотриманням законодавства (наприклад, у сфері прослуховування). На думку фахівців, розширення переліку органів, уповноважених на проведення ОРД, сталося не через потреби держави, а через амбіції міністра юстиції – Генерального прокурора, який прагне мати «свою» спецслужбу.

Експерти також порушують питання щодо нечітко визначених повноважень деяких спецслужб та правоохоронних органів, які теоретично націлені на боротьбу зі злочинністю, але часто використовуються для стеження за політичними конкурентами. Крім того, незрозуміло, чому кількість органів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, збільшується, хоча злочинність у країні зменшується⁵.

---

⁵ За даними Євростату, у 2023 р. Польща була серед країн-лідерів у Європі за низьким рівнем злочинності.